

*Павлюченко К. Р.,**магістрантка факультету лінгвістики**Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**Котвицька В. А.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ФУНКЦІЇ ЛЕКСИЧНИХ ПОВТОРІВ У ТЕКСТАХ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПРОЗИ

Анотація. Статтю присвячено вивченню основних функцій лексичних повторів у текстах сучасної німецькомовної прози. Автори вказують на те, що лексичні повтори застосовуються насамперед для акцентування уваги читача, підсилення емоційного забарвлення тексту, передачі різних почуттів та думок персонажа, реалізації зображально-виражальних можливостей. Повтори можуть вживатися з метою створення емоційної напруги. Лексичні повтори різних видів часто використовуються для подання художньому тексту експресивності. За рахунок вживання повторів текст збагачується експресією та насичується емоціями, світ почуттів персонажів описується авторами виразніше і яскравіше.

Повтори є засобом фокусування уваги читача на найважливішому, вони використовуються для маніфестації глибини переживань героїв, утримування уваги читача, посилення емоційного впливу чи заповнення паузи. Завдяки повторам досягається семантична й емоційно-експресивна зв'язність тексту, забезпечується його єдність та динамічність. Автори аналізованих прозових текстів використовують повтори задля влучного опису внутрішнього світу переживань персонажів.

Характер виразності повторів залежить від структури й місця, яке посідають повтори у тексті. Лексичному повтору притаманна функція наростання. Проаналізовані сучасні німецькомовні романи майорять лексичними повторами. У ході проведеного дослідження було виявлено, що у прозових текстах сучасних письменників саме тотожні лексичні повтори переважають над їх іншими типами.

Проблема функціонування повторів потребує всебічного розгляду, що зумовлює пошук різних підходів, звернення до застосування різних методів дослідження. Вивчення різних типів повторів, у тому числі лексичних, у німецькомовних прозових текстах різних авторів у порівняльному аспекті становить перспективу майбутніх досліджень.

Ключові слова: лексичний повтор, текст, роман, проза, емоційне забарвлення, експресивність, функція.

Постановка проблеми. У поняття зв'язності тексту (когезії) входять різні типи відносин компонентів тексту, серед яких головним є лексичний повтор. Через повторювані слова встановлюється асоціативний зв'язок між різними предметами зображення, які пов'язані у тексті.

До цього часу до вивчення проблеми повтору зверталася велика кількість лінгвістів, науковців, серед них: Т.П. Вільчин-

ська, А.П. Загнітко, І.Р. Гальперін, О.Ю. Корбут, З.О. Пахолок, О.В. Бекетова, Н.В. Данилевська, Е.Ф. Маліновський, Ю.В. Васильєва, Ю.Ю. Волянська, Н.М. Івкова, І.Ю. Ковальчук, Л.І. Пац, І.В. Соколова, С.В. Лім, В. Дресслер, М. Мальберг та інші. Проте дослідження особливостей функціонування лексичних повторів у сучасній німецькій літературі, зокрема в художній прозі, питання вивчення функцій повторів у тексті все ще потребують уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низку праць мовознавців присвячено вивченню особливостей, типів, видів лексичних повторів. Дослідниками, мовознавцями вивчаються структурно-семантичні різновиди мовних повторів у різних типах текстів, їх особливості функціонування. Однак, попри існування великої кількості праць, варто відзначити недостатню розробленість питання щодо розуміння повтору як одного із елементів стилю письменника або стилістичного прийому в межах прозового тексту.

Мета статті – визначити та проаналізувати різновиди лексичних повторів та їх функції на матеріалі німецькомовних творів сучасних письменників.

Об'єктом дослідження є різновиди лексичних повторів у німецькомовних прозових текстах, а предметом – функції лексичних повторів як репрезентантів лексичної когезії у сучасній німецькомовній прозі.

Матеріалом для дослідження слугували лексичні повтори, дібрані з прозових творів сучасних авторів Даніеля Кельмана „Die Vermessung der Welt“ та Даніеля Глаттауера „Gut gegen Nordwind“.

Виклад основного матеріалу. Розрізняють два підходи до трактування лексичного повтору: 1) вузький, за яким він трактується як повтор лексем і словосполучень (О.І. Фоякова, Л.А. Кур'янова, інші) та 2) широкий, який полягає в тому, що він розглядається як засіб семантичної зв'язності тексту, що забезпечується повтором лексем, які неодноразово трапляються в текстах з функцією зв'язку основних ланок його змісту. Формальна й тематична цілісність тексту забезпечується повтором не тільки тих самих лексичних одиниць, а й шляхом синонімічних, антонімічних повторів, а також анафоричних займенникових та інших замінів (Л.Ю. Балясна, А.А. Аладьбіна, М.І. Гореликова та інші) [4].

Лексичний повтор виражає цілий комплекс емоцій, що пов'язано з їх психологічною природою, та використовується

для звернення уваги читача або слухача, заповнення паузи, передачі почуттів тощо.

Варто зауважити, що характер виразності повторів залежить від структури та місця, яке посідають повтори у тексті. Повторювані лексичні одиниці фіксують увагу слухача на певних / конкретних словах, посилюють їх значення у тому чи іншому контексті та чинять емоційний вплив, утримують у пам'яті читача основне, те, що є найважливішим у сюжеті. Лексичні повтори різних видів широко використовуються для подання експресивності художньому тексту.

Завдяки повторенню слів або словосполучень на них фіксується увага читача, тим самим посилюється їх роль у тексті. Повтор надає зв'язності, наголошує на найважливіших думках та ідеях, підкреслює упорядкованість побудови висловлювання.

За допомогою лексичного повтору можна виділити в мові важливу в смисловому плані групу слів. Лексичному повтору притаманна функція наростання. Повторення слів сприяє більшій силі висловлювання, наростанню напруженості розповіді.

Враховуючи те, що нині існує велика кількість класифікацій та типологій лексичних повторів, при аналізі лексичних повторів спираємось на наведену нижче класифікацію, детально розроблену дослідницею Ю.Ю. Волянською:

1. За структурно-стилістичним критерієм (за виявом у межах художніх тропів, стилістичних фігур): а) ітеративні повтори: анафора, епіфора, цикл (кільце, кільцевий анадиплозис, анепіфора); б) синтаксичні: паралелізм, хіазм, полісиндетон.

2. За лексичним рівнем: 1) синонімічний; 2) антонімічний; 3) тотожний; 4) гіпонімічний; 5) перифрастичний (повтор омографів, омоформ); 6) омонімічний; 7) okazіональний (індивідуально-авторський); 8) тавтологія; 9) патронімічний.

3. За лінеарністю (за місцем розташування повторюваних компонентів): 1) контактні; 2) сумісні; 3) дистантні.

4. За семантикою: 1) повтор, що передає семантику роздумів, сумнівів, вагань мовця; 2) повтор, який позначає інтенсивність вияву позначуваної ознаки, дії, почуття; 3) повтор лейтмотивів; 4) сюжетний повтор; 5) інтертекстуальний повтор тощо.

5. За частотністю вживання у тексті: 1) концентрований повтор; 2) перманентний повтор [1, с. 189].

У романі Д. Кельманна «Вимірювання світу» («Die Vermessung der Welt») в ненав'язливій, легкій, інтелігентній та цікавій манері розповідається про ключову зустріч в історії німецької культури. Д. Кельманн подає яскраві епізоди з життя мандрівника і математика, змальовуючи два образи, що символізують як сильні, так і слабкі сторони типового німецького характеру.

Автор неодноразово підкреслює, що в його історії йдеться не про факти, а про красиву гіпотезу, як все могло бути. Це своєрідна авторська версія реальності.

У романі Д. Кельманн використовує стилістичні та лексичні засоби, насичує текст лексичними повторами. Наприклад:

1) *Der Autor behauptet ernstlich, der Mensch sei eine Maschine, ein automatisch agierendes Gestell von höchster Kunstfertigkeit.* → Автор серйозно стверджує, що людина - це машина, автоматично діючий корпус найвищої майстерності.

Повтор, який представлено вище, є синонімічним, контактним та перманентним, що допомагає розширити думку персонажа.

2) *Auf dem Weg nach Spanien vermaß Humboldt jeden Hügel. Er erklimm jeden Berg. Er klopfte Steinproben von jeder Felswand. Mit seiner Sauerstoffmaske erkundete er jede Höhle bis in die hinterste Kammer.* → На шляху до Іспанії Гумбольдт вимірював кожен пагорб. Він підіймався на кожну гору. Він відколупував шматки породи від кожної скелі. З його кисневою маскою він досліджував дно кожної печери.

У наведеному прикладі продемонстровано лексичний, тотожний, дистантний, концентрований повтор, який позначає інтенсивність вияву позначуваної ознаки, дії, почуття. Тут показано, що герой дуже прискіпливо та з великим інтересом досліджує світ.

3) *Vielleicht, weil er sah, wie seine Mutter starb. Weil die Welt sich so enttäuschend ausnahm, sobald man erkannte, wie dünn ihr Gewebe war, wie grob gestrickt die Illusion, wie laienhaft vernäht ihre Rückseite. Weil nur Geheimnis und Vergessen es erträglich machten. Weil man es ohne den Schlaf, der einen täglich aus der Wirklichkeit riß, nicht aushielt.* → Можливо, тому що він побачив, як його мати помирає. Тому що світ був настільки розчаровуючим, як тільки ви дізнаєтесь, наскільки тонким було ваше плетіння, як грубо зв'язана ілюзія, як виворіт зроблений абияк. Тому що тільки таємниця і забуття зробили це стерпним. Тому що ви не могли витримати це без сну, який щодня витягує з реальності.

„Wie“ та „weil“ у представленому прикладі виражені полісиндетоном. Повтор надає цьому уривку сповільненого ритму, спокою, виваженості та спонукає до роздумів. Повтор „wie“ – лексичний, тотожний, дистантний, концентрований. „Weil“ є лексичним, тотожним, концентрованим, сумісним повтором, який представлено у вигляді анафори.

4) *Langsam, Schritt für Schritt, dann allmählich schneller. Er durfte nicht stolpern, er durfte nicht zurückblicken.* → Повільно, крок за кроком, потім поступово швидше. Він не міг спіткнутися, він не міг оглянутися.

У цьому прикладі інтонаційно-сміслову напруженість досягається за допомогою градації лексичного повтору „Schritt für Schritt“, що покликаний вказати на поступовість, неквапливість дій. Тут йдеться про контактний, перманентний, тотожний повтор.

5) *Seine schweigsame Art, seine Verslossenheit.* → Його безмовна манера, його замкнутість.

Такий лексичний повтор акцентує увагу на особливості характеру людини. Автор використовує синонімічний, контактний повтор.

Д. Кельманн застосовує доволі часто лексичні повтори, насамперед тотожні, які несуть певне смислове та емоційне навантаження.

Австрійський письменник Д. Глаттауер створив «один із найчарівніших та найпроникливіших діалогів про кохання у сучасній літературі» (Ф. Хаге, літературний критик журналу «Der Spiegel»), написав ліричний роман «Стояти проти північного вітру» («Gut gegen Nordwind»). Спочатку може здатися, що він про легковажний віртуальний зв'язок, однак насправді у романі викривається надзвичайна глибина почуттів, несподівана ніжність, зворушлива турботливість. Щоб викликати у читачів цей вирій почуттів, автор застосовує емоційно забарвлену лексику, засоби зв'язності, серед яких лексичні повтори:

1) *Ah, da schreibt wieder die Emmi. Emmi. Emmi. Emmi. Ich bin ein bisschen betrunken, aber nur ein bisschen. Ich habe den ganzen Abend getrunken und gewartet, bis es Mitternacht wird, bis*

mich Emmi besuchen kommt. → А, ось і Еммі. Еммі. Еммі. Еммі. Я трохи п'яний, зовсім трохи. Я весь вечір пив і чекав, коли буде опівночі, коли мене відвідає Еммі.

Автор застосовує лексичний, тотожний, контактний, концентрований повтор, який допомагає герою висловити його нетерплячість, його радість та нестримність по відношенню до Еммі.

2) *Wenn ich Ihre E-Mails lese, dann kann ich darin keine Pausen erkennen. Die kommen mir im Ton und Tempo antriebsstark, atemlos, energievoll, flott, ja sogar ein wenig aufgeregt vor.* → Коли я читаю Ваші повідомлення, я не можу знайти ніяких пауз. Вони здаються мені суцільними, невпинними, могутніми, повними енергії, живими, навіть трохи схвильованими.

У цьому уривку зафіксовано лексичний, синонімічний, контактний, перманентний повтор. Він надає динаміки, ритмічності й емоційного забарвлення висловлюванню, у такий спосіб автор уникає тавтології.

Випадки, коли «експресивна функція лексичних повторів реалізується у тому числі вживанням ряду синонімічних лексичних одиниць та утворених тематичних груп» [2, с. 63], є справді частотними.

3) *Sie halten mich für einen alten Sack, stimmt's? Steif, pedantisch, bessrewisserisch.* → Адже ви прийняли мене за старого, вірно? Занудного, педантичного, всезнаючого.

Лексичний, синонімічний, контактний, перманентний повтор, який наведено вище, допомагає охарактеризувати персонажа не одним словом, а розширити поле його характеристики, застосовуючи схожі за значенням, але по-різному емоційно забарвлені слова.

4) *Wenn das noch nicht klar genug war, dann probiere ich es noch einmal: JA, ICH WILL!!!!!! E-MAILS VON LEO! E-MAILS VON LEO! E-MAILS VON LEO. BITTE! ICH BIN SÜCHTIG NACH E-MAILS VON LEO!* → Якщо моя відповідь здалася вам недостатньо чіткою і ясною, я спробую висловити це ще раз: ТАК, Я ХОЧУ!!!!!! ПОВІДОМЛЕНЬ ВІД ЛЕО! ПОВІДОМЛЕНЬ ВІД ЛЕО! ПОВІДОМЛЕНЬ ВІД ЛЕО! БУДЬ ЛАСКА! Я ЗАЛЕЖНА ВІД ПОВІДОМЛЕНЬ ВІД ЛЕО!

Лексичний повтор, представлений вище, виконує емоційно-експресивну функцію. Завдяки йому героїня передає нестримне бажання отримувати повідомлення від співрозмовника. У цьому уривку повтор є тотожним, контактним, концентрованим, виражений у вигляді анафори.

5) *Enttäuscht? Ernüchert! Gekränkt! Verärgert! Verarscht! Sie haben mich hineingelegt.* → Розчарована? Протпрезвіла! Ображена! Зла! Обдурена! Ви мене обдурили.

У наведеному уривку продемонстровано емоційну забарвленість за допомогою використання лексичного синонімічного повтору, який виражає стривоженість, образу, розчарування персонажа. Він є також контактним та перманентним, виражений анафорою.

Можна констатувати, що автор застосовує лексичні повтори перш за все для надання емоційного забарвлення та єдності тексту.

Лексичні повтори мають доволі великий спектр функцій. Вони надають експресивного забарвлення, єдності, ритмічності та динаміки тексту, емоційної насиченості, розширюють смисл висловлювання.

Більше половини всіх повторів досліджуваних художніх текстів – це повтори із синтаксичним поширенням, експресив-

но-видільна функція і текстотвірний потенціал яких є їх визначальними рисами.

Висновки. Проаналізовані сучасні німецькомовні романи репрезентують велике розмаїття лексичних повторів. Найчастіше зустрічаються тотожні повтори. У романі Д. Глаттауера синонімічні повтори зустрічаються частіше, аніж у творі Д. Кельмана. Лексичні повтори у романах представлені у вигляді анафори, епіфори на анепіфори.

Порівнюючи лексичні повтори у двох романах, зафіксовано, що вони відіграють різну роль. Наприклад, у романі «Die Vermessung der Welt» Д. Кельмана повтори відіграють лише роль акцентуації уваги на роздумах або пояснюють певні факти, а у „Gut gegen Nordwind“ Д. Глаттауера ними насичені описи великого кола почуттів, від смутку та злості до нестерпного бажання спілкування та зацікавленості героїв.

Однак, лексичні повтори у двох аналізованих романах виконують також і спільну функцію – це забезпечення єдності та зв'язності тексту. Це можна побачити у представлених прикладах, як у фрагментах мовою оригіналу, так і в перекладі. Лексичні повтори покликані забезпечити динамічність тексту, вони доцільно та логічно доповнюють текст, насичуючи його спектром найрізноманітніших емоцій.

Повтори використовуються з метою досягнення семантичної та емоційно-експресивної зв'язності тексту. За рахунок вживання у висловлюванні тотожних повторів створюється експресивність, реалізуються зображально-виражальні можливості, досягається емоційна насиченість та підкреслюється афективність.

Без використання повторів викладені автором думки можуть бути позбавлені експресії, тобто зміст як такий залишиться тим самим, а характер і забарвлення викладу думок будуть іншими, а це, безсумнівно, вплине на реакцію читача. Оскільки без вживання повторів не буде досягнуто потрібного ефекту, автори вдаються до використання їх у своїх творах, майстерно збагачуючи таким чином «архітектуру» тексту, «рельєфність», виразно насичуючи його емоціями, експресією, створюючи особливо яскраві й чіткі описи почуттєвого світу героїв, їх афективних переживань, психологічного стану тощо [3, с. 72].

Майбутні дослідження можуть бути спрямовані на аналіз функціонування лексичних повторів у німецькомовних прозових текстах різних авторів у порівняльному аспекті.

Література:

1. Волянська Ю.Ю. Типологічні різновиди повтору в сучасній думці / Ю.Ю. Волянська // Лінгвістичні студії, 2010. Випуск 21. С. 188–191.
2. Котвицька В.А. Репрезентанти лексичної когезії у прозовому тексті (на матеріалі романів сучасних німецьких письменників) / В.А. Котвицька // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. Збірн. наук. праць. Випуск 31. Том 2. Одеса, 2017. С. 62–64. Режим доступу: http://www.vestnikphilology.mgu.od.ua/archive/v31/part_2/20.pdf.
3. Котвицька В.А. Функціонування тотожних повторів у сучасній німецькомовній художній прозі / В.А. Котвицька // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Вип. 22. Том 1. С. 69–72.

4. Формування умінь використовувати лексичний повтор як засіб міжфразного зв'язку. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.refsua.com/referat-8529-7.html>.
5. Glattauer D. Gut gegen Nordwind / D. Glattauer. Wien : Deuticke, 2006. 223 S. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://royallib.com/read/glattauer_daniel/Gut_gegen_Nordwind.html#0.
6. Kehlmann D. Die Vermessung der Welt / D. Kehlmann. Köln : Rowohlt, 2005. 303 S. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://epdf.pub/die-vermessung-der-welta60908942a3f175683c8efed691ecaa48515.html>.

Pavliuchenko K., Kotvytska V. Functions of lexical repetitions in modern German prose

Summary. The present paper focuses on the functions of lexical repetitions in modern German prose. The main functions of the lexical repetitions in famous novels of modern German writers are analyzed. The authors observed that lexical repetitions can serve for attention's accentuation of the recipient and promote an emotional pressure.

The purpose of the paper is to describe functions of lexical repetitions, to identify their types and to study peculiarities of its functioning in prose of modern German writers. Repetitions appear to be a mean for conveyance of emotion-

ally expressive information to the recipient. It is proved that such kind of lexical tools is used for manifestation of method of feelings and emotions describing of characters in texts.

Repetition is a mode of focusing attention on something what is important or must be noticeable. While repeating certain words, a writer can remind recipients of their importance. By using lexical repetitions, writers create the architecture of their novels. They can bring an emotional richness to speech or statements of characters, make their notions or intentions clear, and draw the attention of recipients toward a certain concept, which is important. Lexical repetitions are also used to express different emotions, intensification, emphasis, clarity and persuasion.

The present paper explores the functioning of repetitions in written discourse. The general views of the linguists on this problem and classifications of repetitions are analyzed. The authors emphasized that the problem needs systematic study and the new solutions.

The problem of the functioning of lexical repetitions in modern German, its theoretical understanding requires the coverage of different aspects, which may be important for researching the repetitions in the future studies.

Key words: lexical repetition, text, novel, prose, emotional tinge, expressiveness, function.